

Avrasya İncelemeleri Dergisi (AVİD), II/2 (2013), s. 259-288

JOHN FOSTER DULLES'İN ORTADOĞU GEZİSİ, TEMASLAR VE TEPKİLER (11-28 Mayıs 1953)

Halil AKMAN*
Suat ZEYREK**

Özet

Ocak 1953'te Eisenhower'ın ABD Başkanı seçilmesiyle birlikte Ortadoğu politikalarında hareketlenme olmuş, Sovyetler Birliği'ne karşı uygulanan çevreleme politikasında bölgenin önemi artmıştır. Oluşturulan yeni politikanın uygulanabilirliğini yerinde görmek ve ilgili bölge ülkelerinin nabzını tutarak, yeni politikalar doğrultusunda hareket etmesini sağlamak üzere, Dışişleri Bakanı John Foster Dulles bölgeye gönderilmiştir. Çalışmamızda, yapılan bu kapsamlı gezinin aşamaları incelenmiş ve tepkiler değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: John Foster Dulles, Ortadoğu Gezisi, Kuzey Kuşağı.

Abstract

Visit of John Foster Dulles to the Middle East, Contacts and Responses (11-28 May 1953)

There were movements in Middle-East policies and importance of the region increased in surrounding policy practised against Soviet Union because of the fact that Eisenhower was selected as President in January 1953. Secretary of State John Foster Dulles was sent to the region with the aim of examining practicability of policies newly formed on site and making related countries in the region act in accordance with new policies by sounding. Phases of this extensive visit were studied and reactions were evaluated in this study.

Keywords: John Foster Dulles, Middle East Journey, Northern Tier.

* Yard. Doç. Dr., Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, halilakman@yahoo.com.

** Yard. Doç. Dr., İstanbul Üniversitesi, Avrasya Enstitüsü, szeyrek92@hotmail.com.

Giriş

ABD, 1950'lerin başından itibaren Sovyetler Birliği ile yoğun rekabet içine girmişti. Truman doktrini ile başlayan ve komünizm tehlikesine karşı özgür kalmak isteyen devletlere askeri ve ekonomik yardım vaadleri çerçevesinde Türkiye ve Yunanistan'a 400 milyon dolar teklif etmişlerdi. Truman'ın bu teklifi karşısında Amerikan Kongresi Yunanistan'a 300 milyon, Türkiye'ye de 100 milyon dolar yardımın yapılmasını kabul etmişti. Yardımın bu şekilde dağıtılmasında General Markos'un komünist ayaklanmasının Yunanistan için doğurduğu tehlikenin daha büyük olması etkili olmuştu.¹ Küresel bir politika denemesi olan bu engelleme (containment) politikası aynı zamanda İngiltere'nin sürdürmekten aciz olduğu "pax britannica" döneminin de bittiği anlamına geliyordu. Diğer taraftan Georges Marshall'da Avrupa'nın tekrar inşa edilme planını açıklamıştı.² Marshall'ın bu planı 16 ülke tarafından kabul edilmişti.³ Marshall planı da Truman doktrini de Sovyetler Birliği tarafından tepki ile karşılanmıştı. Stalin hem kendi ülkesinin hem de kendine bağlı Doğu Avrupa'daki devletlerin yardım almalarını reddetmişti. Marshall planı aslında Avrupa'yı ABD'ye bağımlı hale getirmekten başka bir şey değildi. ABD'nin politikaları açıkça Sovyetler Birliğini çevreleme girişimi idi. Sovyetler Birliği'ne karşı yürütülen evreleme politikası bu ülkeye yakın, stratejik öneme sahip Ortadoğu'nun önemini daha da arttırmıştır. 1950-1953 yılları doğu-batı çatışmalarında çok önemli yıllardır. Stalin'in ölümü ve Kore savaşının bitmesiyle birlikte daha önce gerilen ABD Sovyetler Birliği

1 Fahir Armaoğlu, **Siyasi Tarih 1789-1960**, Ankara Üniversitesi SBF Yayınları, Ankara 1975, s. 767.

2 Georges Langlois, **20. Yüzyıl Tarihi**, Nehir yayınları, İstanbul 2000, s. 276-277.

3 12 Temmuz 1947'de Paris'te toplanan Onaltılar Konferansına; İngiltere, Fransa, Belçika, İtalya, Portekiz, İrlanda, Yunanistan, Türkiye, Hollanda, Lüksemburg, İsviçre, İzlanda, Avusturya, Norveç, Danimarka ve İsveç katılmıştır. Burada hazırlanan Avrupa Ekonomik Kalkınma Programı ABD'ye sunulmuş, ABD bu programa dayanarak, "Dış Yardım Kanunu"nu çıkarmıştır. ABD bu ülkelere iki yıl içinde 10 milyar dolardan fazla yardım yapmıştır. Bu on altı devlet 16 Nisan 1948'de de Avrupa Ekonomik İşbirliği Teşkilatını kurarak Avrupa Birliği'nin temellerini atmışlardır. Bu yönüyle Avrupa Birliği ABD'nin kontrolünde kurulmuş bir sistem olup Batı Avrupa'ya komünizmin girmesini önleyen önemli bir kalkan olmuştur.

ilişkilerinde kısmi de olsa yumuşama başlamıştı. Bunu fırsat bilen ABD hemen Ortadoğu'ya yönelmişti. 1953 yılında Sovyetler Birliği'nin önemli sorunları vardı. Berlin'de işçi ayaklanmaları başlamış, Tito'yla ilişkiler düzelmeye yoluna girmiş, Çin'de Sovyet modeline yakın bir sisteme geçmeye karar verilmişti. II. Dünya Savaşı'nı izleyen soğuk savaş döneminde ABD'nin dış politikasının belirlenmesinde John Foster Dulles önemli bir rol oynamıştır. J. Foster Dulles, Ortadoğu'da ittifak arayışları için ABD Başkanı Dwight D. Eisenhower tarafından bölgeye gönderilmiştir. Dulles'in Ortadoğu devletlerini ziyareti ABD'nin dış politikasında bir dönüm noktasıdır denilebilir. 1953 Ocağında, Eisenhower'ın başkanlığa seçilmesinden sonra ABD, Ortadoğu'nun güvenliği konusunda daha aktif bir rol oynamaya başladı. Ortadoğu'da ABD'nin gönülsüz bir liderliği mevcuttu. John H. Bruins, uygulanacak politika önerilerinin girişinde, Arapların da Ocak 1953'te seçilen yeni yönetimden daha aktif politikalar beklemekte olduklarını dile getirmiştir.⁴ Bu konuda en önemli hareketlerden birisi Dulles'in Ortadoğu seyahatine çıkmasıydı. Ortadoğu'ya yapılacak bu gezi, ABD'nin milli güvenlik gündemi için en önemli hareket olarak görülmektedir.⁵ Bu gezi, Amerikan Dışişleri Bakanları açısından bu çeşit genel gezi oluşu, bölge ve insanı yerinde etüt etmesi bakımından, bir ilk olarak görülür.⁶

Dulles, gezisinde, "Kuzey Kuşak İttifakı" fikrinden söz etmişti. ABD'nin, Sovyetler Birliğine karşı uygulamaya çalıştığı çevreleme stratejisine göre, bu ülkeden gelecek tehditlere daha duyarlı olan Türkiye, Irak, İran, Pakistan

4 John H. Bruins, Foreign Service Despatch, despt. no: 135, Department of State, Beirut, 9 Eylül 1953, (NARA Declassification Project Number) NND 832935, Record Group 59, box 2848, Department of State Decimal File 1950-54, NARA, (National Archives and Records Administration) Washington. NND (açılımı?) 832935, Record Group 59, box 2848, Department of State Decimal File 1950-54, John H. Bruins, Foreign Service Despatch, despt.no: 135, Department of State, Beirut, 9 Eylül 1953, NARA, Washington.

5 Lowell Wadmond, White House, Memorandum for the Secretary Of State, 9 Nisan 1953, NND 842902, Record Group 59, box 4037, NARA, Washington, s. 1.

6 Press Statement by Secretary, Secretary Dulles Trip, 780.00/5-2953 TSF, STD 33, 15 Mayıs 1953, Memorandum of Conversation, NND 842902, Record Group 59, box 4037, NARA, Washington, s. 4.

John Foster Dulles'in Ortadoğu Gezisi, Temaslar Ve Tepkiler (11-28 Mayıs 1953)

ve Afganistan ittifak olarak çevrelemeyi başarmalıydı. Dulles'in politikası, bölgesel bir gruplaşmayı teşvik ederek,⁷ Sovyet bloğunu müttefik ağıyla çevrelemek üzerinedir.⁸ 1953 yılı Ankara'nın hararetli siyasi faaliyetlere sahne olacağı şeklinde haberler gazetelerde çıkmaya başlamıştı. Fransa Başbakanı ve Dışişleri Bakanından sonra ABD Dışişleri Bakanı Dulles'in da 26-27 Mayıs'ta Ankara'ya geleceği haberleri verilmişti. Aynı dönemde Yugoslavya devlet başkanı Tito'nun da geleceğinden bahsediliyordu.⁹

Beyaz Saray'da Dulles gezisi öncesi, Ortadoğu'nun durumuyla ilgili memorandumda Suriye'nin, Komünist hâkimiyeti hedefinde olduğu üzerinde durulmuştur. Burada işlenen düşünceye göre: Rusya, Suriye'yi kontrol ederek, Türkiye'yi geniş sınırlarla kuşatma altında tutup, Ortadoğu'ya sıkıştırabilirdi. Trans-Arap petrol boru hattı şirketi (TAPLINE) ve Irak petrol şirketi (IPC) Suriye'den geçmekteydi. Eğer boru hattının kullanılması reddedilirse Ortadoğu petroleri, İran Körfezinden geçmeliydi. Bu da yüksek taşıma ücretlerini gerektirirdi.¹⁰ Rus ajanları sessizce temel unsur olarak kötü durumda olan, 700.000 ya da 800.000 Arap sığınmacıyı kullanıyorlardı. Suriye, Ürdün ve Lübnan'da fakirlik içinde yaşayan Arap sığınmacılar için asıl sorumluluğun ABD'de olduğu propagandasını yapmaktaydılar.¹¹

Ruslar, bu sığınmacılara ve Arap vatandaşlarına ABD'nin sığınmacılara bakacağına, Filistin'deki evlerine geri dönmelerini sağlayacağına, zorla alınan varlıkları için tazminat sağlayacağına, ya da sosyal ve ekonomik durumlarını Filistin'de olduğundan daha iyi şartlarda, yeniden yerleşmelerini sağlayacaklarının sözünü verdiklerini söylemekteydiler. Ruslar, aynı zamanda Beş-altı yıl geçmesine rağmen Amerikalıların bu mülteciler için, mülteci

7 Füsün Türkmen, **Kırılğan Ortaklıktan "Model Ortaklığa" Türkiye-ABD İlişkileri**, Timaş Yayınları, İstanbul 2012, s. 87.

8 Galia Golan, **Soviet Policies in the Middle East, From World War II to Gorbachev**, Cambridge University Press, Cambridge 1991, s. 178.

9 **Cumhuriyet**, 25 Nisan 1953, sayı: 10323.

10 Lowell Wadmond, White House, Memorandum for the Secretary Of State, 9 Nisan 1953, NND 842902, Record Group 59, box 4037, NARA, Washington, s. 1.

11 Aynı belge, s. 1.

kamplarında kalmasına izin vermekten başka hiçbir şey yapmadıklarını da yaymaktaydılar.¹² ABD Dışışleri Bakanı John Foster Dulles, İngiliz-Mısır anlaşmazlıklarının çözülememesi ve artan Sovyet yayılcılığına karşı, bölgeyi yerinde incelemek için kapsamlı bir Ortadoğu gezisine çıkmıştır. Geziye çıkarken ABD Başkanının uğranacak ülkelerin başkanlarına verilmek üzere 13 adet mektubunu da yanına aldı.¹³ Dulles, yanına Yakın ve Ortadoğu Güvenlik Sorumlusu Harold Stassen'i de alarak 9 Mayıs 1953'te Ortadoğu gezisine başlamıştır.

Geziye çıkarken çözüm bekleyen başlıca üç mesele vardı. 1-İngiliz-Mısır anlaşmazlığı 2-Arap-İsrail çatışması 3-Ortadoğu'nun taraf durumu.¹⁴

1. Ortadoğu Gezisi

1.1. Mısır Temasları

Gezinin ilk ayağında Mısır vardı. Dulles Mısır'da, önce Dışışleri Bakanı Mahmud Fevzi, sonra Başbakan General Necip ve son olarak Mısır'ın Cunta lideri olan Albay Nasır'la görüştü. Mısır Dışışleri Bakanı Mahmut Fevzi'nin başkanlığında Mısır heyetiyle Dulles'in başkanlığında ABD heyeti, 11 Mayıs 1953'te görüştüler. Dulles, kendilerinin orada oluşları amacının, Mısır'ın ABD ile ilgili problem olarak gördüğü konulara çözüm bulmak ve Mısır'a, ABD'nin yapabileceği yardımları yapmak olduğunu söylemiştir. Fevzi ise, Sosyal ve ekonomik problemlerin, politik problemler kadar önemli olduğunu söylemiştir. Tarımsal reform kanununun, bu çeşit reformlara örnek olduğunu belirtmiştir. Asuan Barajının, işlenebilir alanları arttıracığını da vurgulamıştır.¹⁵ Görüşmede, Mısır Dışışleri Bakanı, İngiliz silahlı kuvvetleri

12 Aynı belge, s. 1.

13 John Foster Dulles, Memorandum for the President, 611.80/5-153, 1 Mayıs 1953, NND 832935, Record Group 59, Department of State, Decimal File 1950-54, box 2847, NARA, Washington – (On üç adet mektubun metni de bu belgede eklidir)

14 Elmer W. Lower, Foreign Service Despatch, despt.no: 4008, Department of State, Bonn, 11 Haziran 1953, NND 832935, Record Group 59, box 2848, Department of State Decimal File 1950-54, NARA, Washington.

15 Memorandum of Conversation Between the Secretary and Egyptian Foreign Minister, Secretary Dulles Trip, 780.00/5-2953 TSF, STD 33, Memorandum of

John Foster Dulles'in Ortadoğu Gezisi, Temaslar Ve Tepkiler (11-28 Mayıs 1953)

ya da "İngiliz kontrolündeki Mısır topraklarındaki kişiler" varlıklarına devam ettiği müddetçe, Mısır'da hiçbir şekilde barış, ya da yapıcı çalışmaların olacağı düşüncesinin, gerçekçi olmadığını savunmuştur.

Bakan, Londra'nın, Üs'teki teknisyenlerle doğrudan iletişimde olma isteklerini dile getirmiş, hâkimiyet anlayışı açısından üsteki teknisyenlerle Mısır hükümeti ve otoritesinin iletişimde olması konusunda ısrarcı olduklarını vurgulamıştır.¹⁶ Birleşik Krallığın bakış açısıyla İngiliz teknisyenler, İngiliz toprağını, bölgede İngiliz varlığı devam ettikçe kontrol etmeleri gerekirdi. Mısır için önemli nokta ise Mısır'ın, topraklarını dışarıdan kontrol için bahane aracı olarak kullanmalarını hoş göremeyeceğiydi. Fevzi, "*Ortadoğu Savunma Organizasyonu, şu anda tamamen hedefi dışındadır*" demektedir. Aynı zamanda da, "*biz şu anda Komünist değiliz, olmayı da istemeyiz. Fakat bu durum değişebilir*"¹⁷ diyerek durumun vahametini dile getirmekte ve üstü kapalı tehdit etmekteydi.

Mısır Başbakanı Necip ile görüşme 11 Mayıs'ta gerçekleşmiştir. Başbakan, Mısır'da her açıdan en iyi reformların olduğunu, ekonomik, politik ve sosyal ilerleme ile dünya barışını korumada önemli bir parçayı yerine getirme gayretinde olduklarını belirtmiştir. Amaçlarının da, "*iyi millet ve barışçı millet*" olduğunu söylemiştir.¹⁸ Başbakan, "Amerika her zaman özgürlük lideri, zayıf milletlerin dostu olarak görülürdü. Ne yazık ki, ABD'den beklenen büyük umutlar, Filistin konusunda, Arap dünyasının gözünde oldukça kötüye gitmiştir. Normalde Araplar, yalnızca Birleşik Krallıktan zarar gördüklerini hissederlerdi. Fakat şimdi Birleşik Krallığın, ABD'nin omuzlarında bazı acılar verdiklerini hissetmektedirler" demiştir. Sonrasında, Mısırlıların ve genel olarak Arapların, ABD'nin her zaman İsrail'i desteklediğini düşündüğünü, bunun da ABD'ye

Conversation, 11 Mayıs 1953, NND 842902, Record Group 59, box 4037, NARA, Washington, s. 1.

16 Aynı belge, s. 2.

17 Aynı belge, s. 3.

18 Memorandum of Conversation between the secretary and Prime Minister Naguib and his associates, Secretary Dulles Trip, 780.00/5-2953 TSF, STD 33, Memorandum of Conversation, May 11, 1953, NND 842902, Record Group 59, box 4037, NARA, Washington, s. 1.

karşı kötü hislerin beslenmesine sebep olduğunu belirtmiştir.¹⁹ Başbakan, Birleşik Krallıkla kötü deneyimler sonucunda herkesin pakt ve anlaşmalardan korktuğuna vurgu yapmıştır. Anlaşmanın temelinde efendi-köle ilişkisi düşünülürse, bu anlaşmanın yürümeyeceğini dile getirmiştir. Bu bağlamda Mısır'la Birleşik Devletlerin arasında güven kurulmasına büyük ihtiyaç vardı.²⁰

Başbakan, üste Mısır'ın pozisyonunun ve isteğinin, ülkesinin tam kontrolünde olmasından geçtiğini, aksi takdirde bunun Mısır hâkimiyetine karşı tecavüz olduğunu belirtti.²¹ Aynı zamanda, Arap devletlerinin kendi problemleri olduğunu ve bütün Arap devletlerinin Mısır için, İngiliz-Mısır probleminin çözülmesini beklediklerini sözlerine ekledi.²² Dulles ise, ABD'de yeni yönetimin Ortadoğu problemleri ile ilgilendiğinin delilinin, Başkanın talimatıyla, Dışişleri Bakanı ve Bay Stasson'un Kahire'de hazır bulunması olduğunu söyledi.²³ Dulles aynı zamanda, Ortadoğu'daki tehlike "*bizden çok sizedir*", demektedir. Devamında da; "*Bazı insanlar ABD'nin Ortadoğu petroleri üzerine kaçınılmaz ilgisi vardır diye söylerler. Doğrusu ABD, Venezuela'dan fazlasıyla petrol sağlamaktadır. Fakat bu Sovyetler Birliği için önemlidir*"²⁴ diyerek ABD ilgisinin petrole odaklı olmadığını savunmuştur. Sonuç olarak, Başbakan Necip'le yapılan temaslarda, ağırlıklı olarak Süveyş konusu ele alınmıştır. En son olarak da, Nasır başkanlığında, Devrimci Komuta Konseyi (RCC) üyeleri ile görüşüldü. Görüşmede Dulles, ABD'nin, İngiltere'yi "emperyalizm" ve "kolonizm" konusunda destekleme niyeti olmadıklarını söyledi. Aynı zamanda ABD'nin, Mısır'ı bağımsız olarak görmek istediğini de dile getirdi.

Nasır ise, Mısır'ın güven sorunuyla karşı karşıya olduğunu söylemiştir. Mısır ve ABD'nin amacının aynı olduğunu ve bölgenin savunmasını organize

19 Aynı belge, s. 2.

20 Aynı belge, s. 3.

21 Aynı belge, s. 4.

22 Aynı belge, s. 5.

23 Aynı belge, s. 7.

24 Aynı belge, s. 11.

görmek istediğini vurguladı. Nasır sözlerinin devamında, “İngiliz tesirinde Mısır’da, savunma düzenleri kurmak için psikolojik engeller mevcuttur. Mısır halkı, ODSO’yu (MEDO) “sürekli işgal” olarak görmektedir. İngilizler de “teknik kontrol” istemektedirler. Fakat İngilizler “burada başka isimde” de olurlarsa, halk işbirliği yapmayacaktır. Halk ikna edilmelidir” demekteydi.²⁵ Dulles’in İngiliz kuvvetleri Mısırdan ayrılınca, büyük bir farklılık olacak mı? şeklindeki sorusuna Nasır, “İngiliz etkisi tamamen yok olmalıdır. Devrim Komuta Konseyi, halkla işbirliği içinde olmalıdır. Halk başka durumda işbirliği yapmayacaktır” diye cevap vermiştir. Dulles, hiçbir hükümetin halk desteği olmadan güçlü olamayacağını kabul etmekle birlikte hükümetin, halkın düşüncelerini etkileyebileceği yorumunu yapmıştır. Bu yönlendirmeye karşı Nasır ise, “*Biz halkı bunun dışında her şey için etkileyebiliriz*” cevabını vermişti.²⁶ Dulles’in Mısır temasları sonucu, yabancı birliklerin kanal bölgesinden çekileceği, fakat bölgenin bir savaş durumunda hür dünyaya açık bulundurulması konusunda anlaşmaya varılmıştı. Bu ortak mutabakat deklere edilmiş, Mısır devlet başkanına ABD Başkanının bir silahı hediye edilmişti. Tabanca hediye töreninde Dulles, “*Bu başkasına ateş etmeniz için değil, surf kendinizi müdafaa etmeniz için gönderilmiştir*” demiştir.²⁷ Arap-İsrail savaşlarında oldukça etkisiz ve başarısız olan Mısır yönetimi, iktidarını güçlendirmek ve rakiplerini sindirmek için bu silahı oldukça etkili kullandığı malumdur.

Dulles’in Mısır temaslarında öne çıkan temel nokta, İngilizler Mısır’dan ayrılmadıkça, Mısır tarafının Ortadoğu Savunma Organizasyonu gibi paktlarda yer almayacakları olmuştur.²⁸ Kaldı ki aynı günlerde Dulles’in Mısırdaki olduğu sıralarda İngilizler müdafaa tedbirleri kapsamında istihkâmlar kazdıkları, ana kavşaklarda nöbet tuttıkları ve iki İngiliz savaş gemisinin kanal bölgesine

25 Aynı belge, s. 3.

26 Aynı belge, s. 4.

27 **Cumhuriyet**, 12 Mayıs 1953, sayı: 10340.

28 Nasuh, Uslu, **The Turkish-American Relationship, Between 1947 and 2003, The History of a Distinctive Alliance**, Nova Science Publishers Inc., Newyork 2003, s. 117.

geldikleri görülmüştür.²⁹ Akdeniz limanlarında bulunan bazı İngiliz gemilerinin de Kanal bölgesine kaydırılmaları Mısır-İngiliz gerginliğini artırmıştı. Hatta İngiliz gazeteleri 1 Nisan tarihinden itibaren kanal bölgesinde İngilizlere karşı otuz kadar tecavüzün meydana geldiğini bu yüzden yaşananları bir vahşet olarak değerlendirmiştir.³⁰

1.2. İsrail Temasları

Mısır'dan sonra, 13–14 Mayıs 1953'te İsrail'e geçen Dulles, burada Başbakan Ben Gurion ile görüşmelerde bulunmuştur. Bu görüşmelere Arapların büyük tepkisi oldu. Özellikle de Kudüs'te olan görüşme yeri hususunda tepkiler gelmiştir. Kudüs'te buluşmayı gerçekleştirmenin, ihtilaf konusu olan Kudüs'ün statüsünde, İsrail iddialarını, ABD'nin tanınması manasına geldiği düşünülüyordu. Bu görüşmede, Ortadoğu savunmasından çok, Arap-İsrail çatışmaları ele alınmıştır. Dulles, Kudüs'te, *“Bu seyahatlerle Ortadoğu meselelerine daha fazla vakıf olacağız ve ona göre hareket edeceğiz”* demiştir. Dulles Kudüs'te iken Komünist unsurların tertiplendiği Amerikan karşıtı gösteriler düzenlenmişti. Bu arada İran Dışişleri bakanı Hüseyin Fatımi de Dulles'le görüşmek istediklerini açıklamış, Tahran'daki ABD elçisi Handelsen'den tavassut rica etmişti.³¹ Bir yandan da Kanal sorununun çözümü için Mısır-İngiliz görüşmeleri devam ediyordu. İki ülke arasında kurulan askeri komite, nihai neticeden emin olmakla birlikte Dulles'in Kanal hakkındaki görüşünün Mısır görüşüne uygun olmadığı ifade edilmişti.³² ABD Ortadoğu siyasetinde İsrail'i esas ortak olarak görüyordu. Başkan Eisenhower, İsrail Devlet Başkanı İzak Ben Gwai'ye gönderdiği mektubunda, Amerikan halkının İsrail'e dostluk hislerini teyit ettikten sonra bütün Ortadoğu'nun gelişmesi gerek siz ve gerekse vatandaşlarımız, bu barışın temini sahasında gerekli her türlü gayreti sarf etmenize bağlıdır demiştir.³³

29 **Cumhuriyet**, 13 Mayıs 1953, sayı: 10341.

30 **Cumhuriyet**, 14 Mayıs 1953, sayı: 10342.

31 **Cumhuriyet**, 15 Mayıs 1953, sayı: 10343.

32 **Cumhuriyet**, 18 Mayıs 1953, sayı: 10346.

33 **Cumhuriyet**, 19 Mayıs 1953, sayı: 10347.

1.3. Ürdün Temasları

Dulles, 15 Mayıs 1953'te öyle saatlerinde Ürdün Haşimi Krallığı Dışişleri Bakanı Hüseyin Khalidy ile görüşmüştür. Görüşmede, Mısır sorununa değinilmiştir. Süveyş probleminin yalnız Mısır ve İngiltere arasındaki konu olmadığına değinilmiş, bunun sebebi olarak da, Süveyş'in hayati ve dünyayı ilgilendiren genel bir geçiş yolu olduğu vurgulanmıştır. Ürdün'ün, İngiltere ve Mısır'la yakın ilişkileri olduğundan, iyi ilişkilerini çözüm için kullanabileceğini dile getirmiştir.³⁴ İsrail-Arap ilişkilerine de değinilmiş, çözümün önemine dikkat çekilmiştir. Daha sonra Dr. Hussein Khalidy ile Stassen görüşmelere devam etmiş, komünizme karşı tutumlar da gündeme gelmiştir. Dr. Khalidy, Ürdün'ün Komünizme karşı olduğunu, Komünist olanları hapse attıklarını, Komünizmden nefret ettiklerini anlatmıştır. Fakat bunun zıddı olarak İsrail'de, resmi olarak güçlü bir Komünist Partisi olduğuna dikkat çekmiştir.³⁵

Daha sonra Dulles, 15 Mayıs'ta Ürdün Haşimi Krallığı Başbakanı, H.E. Fawzi Mulqi ile görüşmüştür. Görüşmelerde üç madde üzerinde durulmuştur. Bunlar: İsrail'le barış ihtimali, Ürdün-İsrail sınırının durumu ve Yarmuk Projesi olmuştur.³⁶ Ürdün'ün temel su kaynağı Yarmuk nehriydi. Bu proje ile Yarmuk üzerine büyük barajlar yapıp sulama sorununun çözülmesi hedeflenmekteydi.

1.4. Suriye Temasları

Dulles, 15-16 Mayıs 1953'te Suriyeli yetkililerle çeşitli konularda temaslarda bulundu. Bu temaslar, daha çok Cumhurbaşkanı Çiçekli ile Şam'da gerçekleşti. Çiçekli ile Dulles'in görüşmelerinde, Stasson ve Byroade de

34 Talcott W. Seelye, Memorandum of Conversation, Secretary Dulles Trip, 780.00/5-2953 TSF, STD 33, 15 Mayıs 1953, Beirut, Lebanon, NND 842902, Record Group 59, box 4037, NARA, Washington, s. 1.

35 Andrew G. Lynch, Memorandum of Conversation, Secretary Dulles Trip, 780.00/5-2953 TSF, STD 33, 15 Mayıs 1953, Beirut, Lebanon, NND 842902, Record Group 59, box 4037, NARA, Washington, s. 2.

36 Joseph C. Green, Memorandum of Conversation, Secretary Dulles Trip, 780.00/5-2953 TSF, STD 33, 15 Mayıs 1953, Beirut, Lebanon, NND 842902, Record Group 59, box 4037, NARA, Washington, s. 1.

vardı.³⁷ Çiçekli konuşmasında, Arap dünyasının, ABD'ye yönelik hislerin değişmesine dikkat çekti. “*Daha önceden ABD için dostluk hisleri mevcuttu, bu yüzden Fransa ve İngiltere'den ziyade ABD'yi bölgede mandater devlet olarak görmek isterlerdi. Fakat Araplar arasında bu güven, Amerikalıların, İsrail'i desteklemelerinden dolayı neredeyse bitmiştir.*” demektedir.³⁸ Dulles ise ABD'nin yeni anlayışına dikkat çekmiş, geziye çıkış amacını, yeni Eisenhower yönetiminin felsefesini, ekonomik alanın da dâhil olduğu Sovyet politikaları ile ABD politikalarının karşılaştırılması konularına değinmiştir. Çiçekli, Türkiye ile olan sınır problemleri konusunda rahatsızlığını da Dulles'e bildirmiştir. Dulles bu konuyu Türkiye'ye gidişinde kontrol edeceğini söylemiştir.³⁹

1.5. Lübnan Temasları

Dulles, 16 Mayıs'ta Lübnan'ın başkenti Beyrut'ta görüşmelere başlamıştır. Dışişleri Bakanı George Bey Hâkim ile görüşmüştür. Dışişleri Bakanı, “*Geçmişte Arap dünyasında; Amerikan okullarının ve ABD'deki Lübnanlı mültecilerin de etkisiyle ABD fikirlerine karşı büyük bir saygı mevcuttu. Ama bu durumda çatlaklar mevcut*” diyerek, aynı zamanda Lübnan'ın bir Arap ülkesi olduğunu vurgulamıştır. Diğer Arap ülkeleriyle ortak politikalar yürütmesi gerekliliğini belirtmiştir. Dulles ise gezinin amacını anlatmış, Ortadoğu'ya ve Lübnan'a, ne kadar önem verdiklerini dile getirmiştir. Daha sonra Mısır konusu gündeme gelmiştir. Müttefikleri olan İngiltere ve Fransa ile ilişkiler, Süveyş probleminin çözümü, Komünizm problemi, İsrail'in Filistinli mülteciler politikasının, Sovyetlerin bu olayı sömürmesine sebep olduğu ve Filistin sorununu çözümünün önemi diğer gündem konuları olmuştur.⁴⁰ 17

37 Press Statement By Secretary, Secretary Dulles Trip, 780.00/5-2953 TSF, STD 33, Memorandum of Conversation, 15 Mayıs 1953, NND 842902, Record Group 59, box 4037, NARA, Washington.

38 Memorandum for the Record, Secretary Dulles Trip, 780.00/5-2953 TSF, STD 33, Memorandum of Conversation, 15 Mayıs 1953, NND 842902, Record Group 59, box 4037, NARA, Washington, s. 1.

39 Aynı belge, s. 1.

40 Armin H. Meyer, Memorandum of Conversation, Memorandum for the Record, Secretary Dulles Trip, 780.00/5-2953 TSF, STD 33, Memorandum of Conversation, Beirut, Labanon, 16 Mayıs 1953, NND 842902, Record Group 59, box 4037, NARA, Washington.

John Foster Dulles'in Ortadoğu Gezisi, Temaslar Ve Tepkiler (11-28 Mayıs 1953)

Mayıs'ta ise, TAPLINE ve ARAMCO Ortadoğu danışmanı, Presbiteryan kilisesi sorumlusu, Beyrut Koleji kadın sorumlusu ve Halep koleji temsilcileri ile görüşülmüştür. Görüşmede, Ortadoğu'da kötüye giden durum, Kudüs, Arap mültecilere ABD'nin yaklaşımı ve İsrail'in durumu konuları gündeme gelmiştir.⁴¹

17 Mayıs'ta, diğer bir görüşme, UNRWA yöneticileri, Leslie J. Carver ve Donald C. Bergus ile olmuştur. UNRWA ve Filistin mültecileri konusu görüşülmüştür. Carver UNRWA'nın politik olmayan bir kuruluş olduğunu, fakat yoğun şekilde politik atmosferde çalışmak gerektiğini söylemiştir. Bölgede, göze çarpan problemler olarak, a) İngiliz-Mısır ilişkileri, b) İsrail ve Arap komşularının problemleri, c) Filistinli mülteciler konuları olduğu konuşulmuş ve bu konuda görüşmeler olmuştur.⁴² 17 Mayıs'taki diğer bir görüşme ise Dulles ile, Lübnanlı milletvekilleri, Abdullah Bey Yafi, Ahmet el-Assad, Habib Abi Chahia, Hamid Frangie, Nicola Salim, Charles Helou, Rashid Karami, Yussef Karam arasında olmuştur. Buradaki konu başlıkları, Başkan Yafi'nin sözleri, Dulles'in cevabı, Sovyet taktikleri, müttefiklerle ilişkiler, İsrail, bölgesel savunma, geleceğe dair istekler şeklinde maddelenmiştir.⁴³

Dulles'in, 17 Mayıs'ta başka bir görüşmesi ise Lübnan Başkanı Camille Chamoun ile olmuştur. Chamoun, savunma paktı hakkında, "İlk aşama, Süveyş Kanal problemine çözüm bulmaktır. Böylece paktın kurulması mümkün olabilecek ve şu anki kötü döngüden kurtulunacaktır" demiştir. Chamoun aynı zamanda, durumun aciliyetine dikkat çekmiştir. Mısır'da silahların her an patlayabileceği ve bunun tüm bölgeyi etkileyebileceğini vurgulamıştır. Devamında, "İngilizlere

41 Memorandum of Conversation, Secretary Dulles Trip, 780.00/5-2953 TSF, STD 33, 17 Mayıs 1953, Beirut, Lebanon, NND 842902, Record Group 59, box 4037, NARA, Washington.

42 UNRWA and Palestine Refugees, Memorandum of Conversation Lebanese, Secretary Dulles Trip, 780.00/5-2953 TSF, STD 33, 17 Mayıs 1953, Beirut, Lebanon, NND 842902, Record Group 59, box 4037, NARA, Washington, s. 1.

43 Armin H.Meyer, Memorandum of Conversation Lebanese, Secretary Dulles Trip, 780.00/5-2953 TSF, STD 33, 17 Mayıs 1953, Beirut, Lebanon, NND 842902, Record Group 59, box 4037, NARA, Washington.

karşı Irak bile, anlaşmayı yenilememe cesareti göstermektedir. İngilizler, Victoria zamanında değiller, zamanın değiştiğinin farkında olmalıdırlar” demektir. Dulles de zamanın değiştiğinde hemfikir olduğunu belirtip, fakat birden fazla yolların mevcut olduğunu belirtmiştir. *“Hiçbir millet tam bağımsızlığını yürütemez. Mısır, topraklarında yabancı asker istememektedir. Bizim de İngiliz topraklarında askerlerimiz vardır. Çünkü İngilizler birbirimize bağlı olduğumuzun farkındadırlar. Eğer Mısır, özgür dünyanın savunması için birlikte çalışmak istemezse, uzun vadede bağımsızlığını koruyamaz. Bu çeşit milliyetçilik, emperyalizm kadar ölmüştür”* yorumunu yapmıştır.⁴⁴

1.6. Irak Temasları

Dulles’in bir sonraki durağı, Irak olmuştur. Önce Irak Başbakanı Cemil el-Medfai ve ardından Dışişleri Bakanı Tevfik Suveydi’yle sonrasında da Savunma Bakanı Nuri Said’le görüşmüştür. Bu görüşmelerde temel konu, Filistin meselesi olmuştur. Başbakan Cemil el-Medfai de diğer yorumlarda olduğu gibi, ABD ile Irak arasındaki ilişkilerin geliştirilmesinde, en büyük engelin Filistin meselesi olduğunu belirtmiştir. Devamında; *“Yerleşimlerin, eşitlik ve adalet içinde yapılması gerekir ve ABD güven oluşturmalıdır. Iraklılar, BM Filistin yaklaşımından tatmin olmamışlardır”* demekteydi.⁴⁵ Sonuç olarak Başbakan, Filistin’deki problem çözülmedikçe Irak’ın bölgesel savunma planlarında yer almasının mümkün gözükmeyeceğini dile getirmiştir.

Dışişleri Bakanı Tevfik Suveydi, Iraklıların barışı sevdiklerini ve barışçıl işlerle, ülkelerini geliştirmek peşinde olduklarını vurguladı. Suveydi, *“Adaletsiz Filistin yerleşimi ve yüz binlerce evsiz Arap mültecisi, halk nazarında Batıya karşı olumsuz fikir oluşturmuştur. Halkın nazarında ABD, şu anki durumdan sorumludur. BM de aynı zamanda, sözler ve çözümlerin eşitsiz*

44 Harold B. Minor, Memorandum of Conversation, Secretary Dulles Trip, 780.00/5-2953 TSF, STD 33, 17 Mayıs 1953, Beirut, Lebanon, NND 842902, Record Group 59, box 4037, NARA, Washington, s. 2.

45 Secretary Dulles Trip, 780.00/5-2953 TSF, STD 33, Memorandum of Conversation, 18 Mayıs 1953, NND 842902, Record Group 59, box 4037, NARA, Washington, s. 1.

John Foster Dulles'in Ortadoğu Gezisi, Temaslar Ve Tepkiler (11-28 Mayıs 1953)

*olmasına rağmen yerine getirilmemesinden dolayı sorumludur*⁴⁶ eleştirisini yapmıştır. Savunma Bakanı Nuri Said ise Ortadoğu'daki komünizm tehlikesi konusuna dikkat çekti.⁴⁷ Bu konuda: *“Irak, 1934'ten beri Komünizmin tehlikeli bir doktrin olduğunun farkındadır. Aralarında İngiltere'nin de olduğu büyük güçler; komünistlere karşı kanunlarının çok sert olduğunu belirtmişlerdir. Fakat ABD'nin de Komünist tehlikeye karşı kanunlarını sertleştirmesi beni memnun etti”* diyerek ortak tehlike anlayışına dikkat çekti. Said, Filistin problemi ve mülteci sorununun, Irak ve ABD'nin birlikte çalışmasının önündeki en büyük iki psikolojik engel olduğu tespitini yapmıştır.⁴⁸

Nuri Said, Türkiye'nin güneyinin, İran-İrak sınırı, uluslararası durum için tehlikeli bir bölge olduğunu söylemiştir. Bu bölge için *“Kürtler, Rusya'da Mulla Mustafa idaresinde eğitilmektedir. Bu alanın korunması için İngilizlerle çalışılmalıdır. Irak'ın işi, Rusları olabildiğince sınırlarında durdurmak olacaktır”* yorumlarıyla ortak çalışmaya ihtiyacı dile getirmiştir.⁴⁹

1.7. Hindistan Temasları

Dulles, 22 Mayıs'ta Hindistan temaslarında Yeni Delhi'de, Başbakan Nehru ile görüşmüştür. Görüşmede bölgenin sorunları masaya yatırılmış, öncelikle Mısır sorunu ve çözüm yolları konuşulmuştur. Sonra Kore ateşkesi, koloni güçlerinin Afrika politikaların problemleri, Keşmir problemi, Pakistan'ın ODSO'ya (MEDO) üyeliği, konularında görüşmeler yapılmıştır.⁵⁰ Dulles burada da Komünist Partisi'nin düzenlediği bir mitingte protesto edilmiştir. Mitingte Dulles'in bir mankeni yakılmış, yakılan mankenin bir elinde atom bombası, diğer elinde de bir çuval dolar bulunuyordu.⁵¹

46 Aynı belge, s. 2.

47 Sayım Türkman, **ABD, Ortadoğu ve Türkiye**, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara 2007, s. 229.

48 Secretary Dulles Trip, 780.00/5-2953 TSF, STD 33, 18 Mayıs 1953, Memorandum of Conversation, NND 842902, Record Group 59, box 4037, NARA, Washington, s. 3.

49 Aynı belge, s. 4.

50 Memorandum of Conversation, Prime Minister Nehru and Secretary Dulles, Secretary Dulles Trip, 780.00/5-2953 TSF, STD 33, 22 Mayıs 1953, New Delhi, India, NND 842902, Record Group 59, box 4037, NARA, Washington.

51 **Cumhuriyet**, 21 Mayıs 1953, sayı: 10349.

1.8. Pakistan Temasları

Pakistan'a geçen Dulles, 23 Mayıs'ta Karaçi'de, Maliye Bakanı Muhammed Ali ile görüşmelerde bulunmuştur. Görüşmelerde Pakistan'ın ekonomik durumu, ihtiyaçları, tarım, sulama, vergi, bölgeler arasındaki ekonomik farklılıkları üzerinde durulmuştur.⁵²

Pakistan temaslarında Dulles, 23 Mayıs'ta Muhammet Eyüp Han ile bir araya gelmiştir. Öncelikle Pakistan ordusunun mevcut durumu konuşulmuştur. General, Pakistan'ın mevcut savaşan gücünün etkili olduğunu ve bu miktarın da 250.000 civarında olduğunu belirtmiştir. Pakistan ordusunun durumunu ayrıntılı olarak anlatmış, ağır silah ihtiyaçlarını ve bunların hangileri olduğunu bildirmiştir. Pakistan'a askeri yardım için istenilenlerin bulunduğu listenin, birkaç ay önce Karaçi'deki ABD askeri ataşesine verildiğini söylemiştir. Pakistan Hava Kuvvetleri'nin durumu, gemi ve tanker durumu da görüşülmüştür. Daha sonra Keşmir sorunu ile ilgili görüşmeler olmuştur. En son da Sovyet tehdidi üzerine görüşmeler yapılmıştır.⁵³ Dulles bu görüşmelerde, Ortadoğu'da kurulacak olan bir savunma paktının önemine dikkat çekmiştir. Kurulması düşünülen savunma organizasyonlarının, bölge içindeki ülkeler tarafından tasarlanması gerektiğini söylemiştir. Muhammed Ali de, Pakistan'ın Ortadoğu savunması için yapılan tüm çalışmalarını desteklediğini bildirmiştir.

1.9. Türkiye Temasları

Pakistan'dan sonra Dulles, Türkiye'ye geçmiştir. 25-27 Mayıs 1953 tarihlerinde Ankara ziyaretini gerçekleştiren Dulles'in, aslında programında Ankara ziyareti bulunmuyordu. Ancak Başbakan Adnan Menderes, Dulles'in

52 Memorandum of Conversation with the Finance Minister of Pakistan, Secretary Dulles Trip, 780.00/5-2953 TSF, STD 33, 23 Mayıs 1953, NND 842902, Record Group 59, box 4037, NARA, Washington.

53 Stephen J. Meade, Memorandum of Conversation between the Secretary, Ambassador Hildreth, The C and C, Major General Mohammad Ayub Khan and Lt. Colonel Meade Heldon 23 Mayıs 1953 In the residence, Secretary Dulles Trip, 780.00/5-2953 TSF, STD 33, 23 Mayıs 1953, NND 842902, Record Group 59, box 4037, NARA, Washington.

John Foster Dulles'in Ortadoğu Gezisi, Temaslar Ve Tepkiler (11-28 Mayıs 1953)

gezisini fırsat bilerek, Ankara'nın da ziyaret edilmesinin istendiğini gezi heyetine ilettiler. Dulles, önce Başbakan Adnan Menderes ve sonrasında, Cumhurbaşkanı Celal Bayar ile olmak üzere iki toplantı gerçekleştirdi. Dulles, "*Türkiye en güvenilir müttefikimizdir*" diyerek Türkiye temaslarına başlamıştır.⁵⁴ Menderes, dünyanın Komünistler, Bağlantısızlar ve Komünizm karşıtları olarak üç bloğa ayrıldığını belirtti. Komünizmle mücadele için çok daha etkin çalışma ve işbirliğinin şart olduğunu söylemiştir. Mısır sorusunda ise, Süveyş Kanalı'nın stratejik önemine vurgu yaparak, bu sorunun sadece Mısır'ı ve İngiltere'yi ilgilendiren bir mesele olmadığını, tüm dünyayı ilgilendirdiğine dikkat çekti. Mısır'ın, kendi askeri gücü ile kanalı koruyabilecek seviyeye gelmesine kadar, Kanalı İngilizler tarafından korunmasının önemli olduğunu söyledi. Menderes, bölge savunmasında Arap devletlerine odaklanmanın ve bel bağlamanın doğru olmadığını belirterek, güneyinde Sovyetler Birliği'ne eğilimli devletlerin olmasının, Türkiye açısından ciddi bir biçimde kaygı oluşturduğunu söylüyordu. Görüşmelerde Başbakan Menderes, Türkiye'nin bölgede planlanacak savunma girişimlerinde önder bir rol oynayabilecek tek ülke olduğunu vurguladı. Dulles, Menderes'ten sonra, Cumhurbaşkanı Bayar'la görüşmelerde bulundu. Bu görüşmelerde ise, Arap ülkelerinin Ortadoğu savunmasındaki rolleri ve katılımı konuşuldu. Bayar, mevcut şartlarda Ortadoğu'da Arap devletlerin katılımı ile kurulacak savunma örgütünün imkânsızlığını dile getirdi. Milliyetçilik yarışına giren bu ülkelerin, Sovyet tehlikesini algılamaları zordu. Arap ülkeleri içinde ise en çok güvenilecek ülkenin Irak olduğu düşüncesini dile getirmiştir.

26 Mayıs 1953'de Çankaya Köşkünde, Dulles'in onuruna verilen akşam yemeği sonrası memorandum düzenlenmiştir. Bu yemeğe, Türk tarafından, Cumhurbaşkanı Bayar, Başbakan Adnan Menderes, Maliye Bakanı Hasan Polatkan, Savunma Bakanı Seyfi Kurtbak, TBMM Dışişleri Komitesi Başkanı, Nihat Belger, Dışişleri Genel Sekreteri Cevat Açıkalın, Dışişleri Müsteşarı Nuri Birgi, Protokol Genel Müdürü Tevlik Kazım Kemahlı ve diğer erkân; ABD tarafında ise, Dışişleri Bakanı, John Foster Dulles, Harold Stassen, Henry Bayroade,

54 **Cumhuriyet**, 27 Mayıs 1953, sayı: 10355.

Douglas MacArthur, Büyükelçi McGhee, Leon Dayton katılmıştır.⁵⁵ ABD'ye göre Nato için Ortadoğu'da yeni kurulacak bir teşkilatın temel taşı Türkiye olabilirdi. Nitekim Türk hükümetinin verdiği memorandumda Türkiye'nin bir Ortadoğu savunma teşkilatının liderliğini üstlenmeye istekli olduğu ifade edilmişti. Sıra buna katılacak devletleri tespit etmeye gelmişti. Başlangıçta buna en istekli devlet Pakistan olmuştu. Pakistan doğrudan Sovyet tehlikesi ile karşı karşıya olmamakla birlikte Keşmir sorunu yüzünden Hindistan'la ilişkileri iyi değildi. Bu sebeple savunmasını güçlendirmek için kendisini Batılı devletlere bağlamak istiyordu.⁵⁶

Dulles, *“ABD, Türkiye'ye Sovyetler Birliği kadar yakın olmasa da, biz global sorumluluklarımızı yerine getiriyoruz ve bu sorumluluklarda müttefiklerimize danışarak politikalar yürütüyoruz”* diyerek işbirliğine dikkat çekti. Dünya hâkimiyeti konusunda da, Sovyet hareketleri, politikaları ve stratejilerinde herhangi bir değişiklik olmadığını gördüklerini belirtmişti. Dulles; *“Dışişleri Bakanı ve Stassen, daha önceden ABD tarafından ihmal edilmiş bölge olan Ortadoğu'da, bölgenin güçlendirilmesi için seyahat etmekte. Sonuçta, Uzakdoğu, Ortadoğu ve Avrupa'da, ABD daha enerjik hareket etmektedir... Ne yazık ki, bazı müttefiklerimiz, yüklerinden kurtulmak için, Sovyet sözlerine inanma isteğindedirler. Bu müttefiklerimizle beraber çalışmayı sağlamak zorundayız”* demiştir.⁵⁷ Dulles, Stassen'in orada olmasının sebebini, Türkiye ile Pakistan arasındaki bölgenin güçsüz olmasından dolayı olduğunu vurgulamıştır. Ziyaretleri sırasında Pakistan'ın gücünden ve savaşa isteğinden etkilendiklerini söylemiştir. Pakistan hakkında sözlerinin devamında; *“Pakistan'ın ardında, Kore, Hinduçin ve Burma ile elbette birçok problemleri vardır. Biz, şu anda bu yüklerin ağırlığını istemiyoruz. Biz, sizlerin Ortadoğu'da desteğinizi bekliyoruz”* demektedir.⁵⁸ Nitekim daha sonra

55 Secretary Dulles Trip, 780.00/5-2953 TSF, STD 33, May 26 Mayıs 1953, NND 842902, Record Group 59, box 4037, NARA, Washington, s. 1.

56 Mehmet Gönlübol, **Olaylarla Türk Dış Politikası**, c: I, II, Ankara Üniversitesi, SBF Yayınları, Ankara 1987, s. 252.

57 Secretary Dulles Trip, 780.00/5-2953 TSF, STD 33, May 26 Mayıs 1953, NND 842902, Record Group 59, box 4037, NARA, Washington, s. 2.

58 Aynı belge, s. 3.

ABD Başkan yardımcısı Nixon 22 Şubat 1954'de Karaçi'yi ziyaret etmiş ve Pakistan Başbakanı Muhammed Ali ile görüşmüştü. Nixon kendisinden askeri yardım istendiğini, Muhammed Ali ise ABD dâhil hiçbir ülkenin askerinin Pakistan için ihtiyaç olmadığını söylemiştir. Öte yandan Başkan Eisenhower ABD'nin Pakistan'ın askeri yardım isteklerini yerine getireceğini söylemiş ve askeri yardım antlaşması 1954 Mayısında imzalanmıştır.⁵⁹ Sonuç olarak ABD-Pakistan yakınlaşma süreci, Türkiye-Pakistan ilişkilerine olumlu yansımış ve Karaçi'de askeri olmayan

Türk Cumhurbaşkanı ise, *“Rusya ile asırlar boyu komşu olarak yaşadık. Bu zaman zarfında kanlı savaşlarımız oldu. Rus politikası her zaman Türk tarihinde önemli yer etmiştir. Şu anda Rusya ile küçük sınır olayları dahi olmamaktadır. Fakat iki sene önce Rusya, Bulgaristan'dan birçok etnik Türkü göçe zorlamıştır. Türkler; Rus politikalarında, herhangi bir değişiklik görmemektedir”*⁶⁰ diyerek Sovyetler Birliğine karşı olan tutumlarını ifade etmiştir. Türk Cumhurbaşkanı, Mısır konusuna ise, *“Mısırlılar; Süveyş konusunu bağımsızlık meselesi olarak görmekteler. Elbette bağımsızlık kutsal bir haktır. Fakat biz, bunun Süveyş konusunda gerçek olduğuna inanmıyoruz. Bu stratejik, kilit noktadaki yer; politikası belli olmayanların eline nasıl bırakılacaktır... Şu anki tavırlara göre, onlara silah da versek, Arap ülkelerinin yarın bizim tarafımızda olacağına inanmıyorum”* şeklinde yaklaşmıştır.⁶¹ Dışişleri Bakanı'nın, *“Hiç birini mi güvenli bulmuyorsunuz?”* sorusuna Türk Cumhurbaşkanı, *“Irak, diğerlerinden daha güvenilirirdir.”* cevabını vermiştir. Toplantıda Ürdün'ün, Suriye'nin, Mısır'ın durumlarına da değinilmiştir. Türk Cumhurbaşkanı, *“Eğer yarın bir tehdit olsa, Türkiye kendi bağımsızlığı ve özgür dünya için savaşacaktır. Arap dünyasında bunu göremiyorum, Yıllardır onlarla birlikte yaşıyoruz, aynı din ve geleneklere sahibiz. Fakat şu anki liderleri ile onlarla ilgilenemeyeceğimiz sonucuna ulaştık”* diyerek eleştirisini sunmuştur.⁶²

59 Mehmet Gönlübol, *a.g.e.*, s. 252.

60 Secretary Dulles Trip, 780.00/5-2953 TSF, STD 33, May 26 Mayıs 1953, NND 842902, Record Group 59, box 4037, NARA, Washington, s. 4.

61 Aynı belge, s. 6.

62 Aynı belge, s. 7.

Gezi Türk basını tarafından da yakından takip edilmiştir. 26 Mayıs'taki görüşmelerin üç saat sürdüğü, Dışişleri Bakanı Fuat Köprülü, Stassen ve McGhee'nin de iştirak etmesiyle Ortadoğu'yla alakalı meselelerin görüşüldüğü yazılmıştır.⁶³ Dışişleri Bakanı John Foster Dulles, Herold Stassen, Douglas McArthur, Hanry Byroade ve diğer ABD yetkilileri, Ortadoğu seyahatinin son durakları olarak 28 Mayıs Perşembe günü Trablus'a inmişlerdir.⁶⁴

1.10. Libya Temasları

Dulles ve beraberindeki heyet, 28 Mayıs'ta, Libya Başbakanı'nın ofisinde, Başbakan ve Dışişleri Bakanı Mahmut Muntaser ile görüşmüştür. Libya Başbakanı, Libya'nın politik durumu hakkında bilgi verdikten sonra, Libya'ya ABD yardımının gerekliliği üzerine konuşmuştur. Başbakan, Libya'ya ABD finansal yardımının artacağını umduğunu dile getirmiştir. Libya'nın oldukça fakir olduğunu ve dış yardıma ihtiyaç duyduğuna da değinmiştir.⁶⁵ Libya Başbakanı, daha sonra sözü Komünizme getirmiştir. Libya hükümetinin Komünist tehdidin farkında olduğunu belirterek, amaçlarının Libya halkının yaşam standardını yükseltmek ve açlığı ortadan kaldırmak olduğunu açıklamıştır. Bunun için de Libya'nın, ABD yardımına ihtiyacı olduğunu söylemiştir.⁶⁶

2. Gezinin Amerikan Kamuoyunda Değerlendirilmesi

Dulles, 12 ülkeyi kapsayan, 2,5 hafta süren⁶⁷ Ortadoğu gezisini tamamladıktan sonra Washington'a dönmüş ve gezisini analiz etmiştir. Gezisi dönüşünde,gezi ile ilgili genel bilgileri 29 Mayıs'ta kamuoyuna paylaşmış, bu açıklamalar gazetelerde yayınlanmıştır. ⁶⁸ Aynı zamanda Dulles başkan

63 **Milliyet**, 27.05.1953, s. 1 ve 7.

64 Henry S. Villard, Foreign Service Despatch, The Department Of State, 4 Haziran 1953 Desp no: 335, Tripoli, NND 832935, Record Group 59, Department of State, Decimal File 1950-54, box 2847, NARA, Washington.

65 Secretary Dulles Trip, 780.00/5-2953 TSF, STD 33, 28 Mayıs 1953, NND 842902, Record Group 59, box 4037, NARA, Washington s. 1.

66 Aynı belge, s. 2.

67 **The Washington Post**, 13 Mayıs 1953

68 **New York Times**, 30 Mayıs 1953; **New York Herald Tribune**, 30 Mayıs 1953; **Daily Boston Globe**, 30 Mayıs 1953; **The Sun**, 30 Mayıs 1953.

John Foster Dulles'in Ortadoğu Gezisi, Temaslar Ve Tepkiler (11-28 Mayıs 1953)

Eisenhower'a gezi ile ilgili değerlendirmelerini sunmuştur.⁶⁹ Dulles, 1 Haziran 1953'te de televizyonda, gezi hakkında izlenimlerini ve gezisinin sonuçlarını aktaran bir konuşma yapmıştır. Konuşmasında; Ortadoğu Savunma Organizasyonu'nun o mevcut zamanda gerçekleşemeyeceğini ve böyle bir organizasyonun gelecekte olabileceğini söyledi. Bu söylem, bölge ülkelerinin katılımıyla bir savunma örgütünün kurulamayacağı görüşüne işaret etti.⁷⁰

Dulles aynı zamanda Arap ülkelerinin Komünizmden çok, bölgedeki İsrail'in varlığından rahatsız olduğunu, ABD'nin İsrail'e olan desteği sebebiyle, önceki "sömürgeci" ülkelerle aynı tarzda değerlendirildiklerini ve bölge ülkeleri tarafından ABD'ye karşı bir hoşnutsuzluğun oluşmaya başladığını belirtti. Dulles ayrıca ziyaret ettiği memleketlerde bilhassa komünistlerin endişe meydana getirdiklerini hatta bu ziyareti baltalamaya çalıştıklarını ancak başarılı olamadıklarını ifade etmiştir.⁷¹ ABD'nin, İsrail ile bölgedeki Arap ülkelere tarafsız bir siyasetle yaklaşması gerektiğinin de altını çizdi. Ayrıca, Kuzey Kuşağındaki ülkelerin (Türkiye, Pakistan, İran ve Irak) Sovyet tehlikesinin farkında olduklarını, aralarındaki bu ortak endişenin müşterek bir anlayışla birleştirilerek düzenlenmesi gerektiğini belirtti.⁷² Dulles, gene 1 Haziran günü Ulusal Güvenlik Konseyinde gezi ile ilgili, gezi sonucunda edindiği izlenimleri aktardığı bir konuşma yaptı. Bu konuşmasına göre Arap ülkelerinin tehlike algısı yüzünden Ortadoğu Savunma Organizasyonunun kurulması, mevcut durumda imkânsızdı. Araplar için birinci tehlike İsrail ve Süveyş'teki İngiliz askeri varlığıydı. Buna karşın bölgede, Sovyet tehlikesine karşı bir savunma Sistemi kurulmalıydı ve bunun Kuzey Kuşağı (*Northern Tier*) devletlerine dayandırılması gerektiğini belirtmiştir.

1 Haziran'daki bu konuşmasında Dulles, ABD hükümetinin bölgedeki tüm insanların saygısını kazanacak Ortadoğu politikalarını uygulama niyetinde

69 **The Times of India**, 31 Mayıs, 1953; **Daily Boston Globe**, 30 Mayıs 1953.

70 Francis T. Williamson, Foreign Service Despatch, despt.no: 2696, Department of State, Amembassy Rome, 11 Haziran 1953, NND 832935, Record Group 59, box 2848, Department of State Decimal File 1950-54, NARA, Washington.

71 **Cumhuriyet**, 31 Mayıs 1953, sayı: 10359.

72 **Vatan**, 3 Haziran 1953.

olduğunu vurgulanmıştır. Yani ABD'nin, bu önemli bölgede, önyargısız ve tarafsız, ekonomik ve politik istikrar için çabalayacağını söylemiştir.⁷³ Dulles çok önemli bir tespit daha yapmış, Türkiye ve Yunanistan'ı ABD'nin kahraman müttefikleri olarak görmüş, onların yeni ve taze bağlılık izleri ile döndüğünü söylemiştir.⁷⁴ 13 Temmuz 1953'te Ulusal Güvenlik Konseyi, Dulles'in tavsiyelerini geçerli görerek, Ortadoğu Savunma Organizasyonu'nun uygulanabilir bir proje olmadığını kabul etti ve “*Yakındoğu'ya İlişkin Birleşik Devletler Hedefleri ve Politikaları*” olarak adlandırılan NSC-155'i kabul ederek onayladı. Gelecek dört yıl için Washington'un Ortadoğu politikasını belirleyecek olan NSC-155/1, Başkan tarafından onaylanarak 14 Temmuz 1953'te yayınlandı. NSC-155/1'in dikkat çektiği konu, İngiltere ile sorunlu olan bölge ülkelerine yardımcı olmak ve Arap-İsrail probleminin çözümüne katkıda bulunmaktı.

3. Geziye Tepkiler

Dulles'in kapsamlı Ortadoğu gezisi bölge kamuoyunda geniş yankı uyandırmış değişik tepkilerin verilmesine yol açmıştır. Geziye karşı genel tepkilerin yanında, Dulles'in gezisini değerlendirdiği 1 Haziran 1953'teki konuşması dikkat çekicidir ve bu ülkeler farklı farklı tepkiler vermişlerdir. İran tarafından gösterilen tepkiler daha farklı olmuştur. Çünkü İran'ın Dulles gezi programına alınmamasını Musaddık karşıtı gazeteler, Musaddık hükümetinin İran'ın iç güvenliğini sağlayamamasının, bu Amerikan görüşüne yansındığını savunmuşlardır. Musaddık taraftarı gazeteler ise, gezinin amacının Ortadoğu güvenlik organizasyonu kurmak olduğunu, İran'ın da tarafsız politikasından dolayı, ziyarete gerek duyulmadığı yönünde yorumlar yapmışlardı.⁷⁵

Dulles Gezisi, Alman medyasında da geniş yer bulmuştur. ‘Rheinische Post’ (Duesseldorf, CDU 223,000) geziden olumsuz sonuç çıkarmıştır. “*Mısır'dan, Londra-Kahire tartışmalarında olumlu başarı elde edemedi dönüştür*”

73 Howard A. Cook, Reply to Rabbi Hyams, 31 Mart 1954, NND 832935, Record Group 59, box 2848, NARA, Washington.

74 **Cumhuriyet**, 31 Mayıs 1953, sayı: 10359.

75 Jernegan, Foreign Service Despatch, despt.no: 1041, Memorandum, Department of State, Tahran, 16 Haziran 1953, NND 832935, Record Group 59, box 2848, Department of State Decimal File 1950-54, NARA, Washington.

John Foster Dulles'in Ortadoğu Gezisi, Temaslar Ve Tepkiler (11-28 Mayıs 1953)

demektedir. 'Wiesbadener Kurier' ise "*Mısırlılar; Dulles'ten, İngiltere üzerine baskı yapmasını beklemektedirler... Dulles, Mısır görüşünü destekleyip onun tarafında olabilir fakat askeri faktörler; Süveyş Kanal üssünün İngilizlerden Mısırlılara geçmesi için ona izin vermemektedir*" yorumunu yapmıştır.⁷⁶ 1 Haziran 1953'teki Dulles'in konuşmasına da farklı tepkiler gelmiştir. Irak tarafında, Dışişleri Bakanı Dulles'in Ortadoğu raporunu Amerikan halkı ile paylaşım konuşmasını resmi yönden tepkiler olumlu olmasına rağmen, Irak'ta basın ve Bağdat radyosu olumsuz bulmuşlardır. İngiliz çözümünü için Mısır'ı ikna çabasına ve Batı'nın tarafsız görünüp İsrail'i desteklediğine dair yorumlar yapılmıştır.⁷⁷

Ürdün basını konuşmayı olumlu bulmuş, etkili "Ad Difa'a" ilk günlerde olumlu yorum yapmıştır. Fakat 10 Haziran 1953'te söylemini değiştirerek, Dulles'in "ballı sözler" söylemesine rağmen İsrail sınırı konusunda hiçbir eylemde bulunmadığı yorumunu yapmıştır. 6 Haziran 1953 tarihli "As sareeh" ise konuşmanın önemini azaltarak Arap liderlerine, ABD'nin Araplara yardım edeceği yanlına kapılmamaları uyarısında bulunmuştur.⁷⁸ Mısır basınında konuşmayla ilgili farklı yorumlar mevcuttur. İkinci en büyük Arap gazetesi "Al ahram", "Dulles durumun farkında", "Amerikalıların istediği güvenlik, yabancı askerlerin ayrılmasıyla, özgür dünyanın güvenliği de zorbalara işgaline karşı Mısır'ın güvenliğiyle olur" demektedir. "Al Mısri" ise "sonuç ne olursa olsun çözüm Arapların elinde olduğunu anlamalıyız" yorumunu yapmıştır." Al Balagh" ise, "Daha önce Kahire'ye ayak bastığında dediğimiz gibi, bu adam ve gezisinden Mısır bir şey elde etmez. Diğer Amerikalı politikacıların daha önce söylediklerini söyleyecek" yorumunu yapmıştır.⁷⁹ Washington'daki Türk

76 Elmer W. Lower, Foreign Service Despatch, despt.no: 4008, Department of State, Bonn, 11 Haziran 1953, NND 832935, Record Group 59, box 2848, Department of State Decimal File 1950-54, NARA, Washington.

77 Burton Y. Berry, Foreign Service Despatch, despt.no: 986, Department of State, Amembassy Baghdad, 30 Haziran 1953, NND 832935, Record Group 59, box 2848, Department of State Decimal File 1950-54, NARA, Washington.

78 Andrew G. Lynch, Foreign Service Despatch, despt.no: 402, Department of State, Amembassy Amman, 19 Haziran 1953, NND 832935, Record Group 59, box 2848, Department of State Decimal File 1950-54, NARA, Washington.

79 Burt F. McKee, Foreign Service Despatch, despt.no: 2677, Department of State, Amembassy Cairo, 5 Haziran 1953, NND 832935, Record Group 59, box 2848,

büyükelçisi Erkin ise, konuşmada Türkiye'ye yeterli dikkat çekilmediği için teessürlerini Dışişleri Bakanlığı'na bildirmiştir.⁸⁰

İsrail tarafında ise, İsrail büyükelçisi Abba Eban ile müsteşar Byroade'in de hazır olduğu memorandumda, Dulles'in gezisi değerlendirilmiştir. Eban, *“konuşma, iki hükümetin politikalarındaki birliği, ilişkinin karakterini, Ortadoğu'da barış ihtiyacını ve barışa yönelik genel yaklaşımı göstermiştir. Bazı noktalarda, İsrail hükümetinin ABD'den beklediği biraz daha fazladır. Mesela Arap ülkelerindeki mültecilerin yerleşimi, bir savunma organizasyonu için barış konseptinin ön koşulu gibi konulardır.”* İsrail hükümeti üç noktada açıklık beklemiştir. Birincisi, Özellikle ABD olmak üzere, Batıya doğru Arap yerleşimi, ikincisi, Siyonist yayılmaya ve müdahalelerine karşı Arap korkusu, Üçüncüsü de Arap mültecilerinin yeniden yerleştirilmesi konularıdır. Byroade, İsrail hükümetinin, konuşmadan birçok güvence noktası çıkarmasından mutlu olduğunu dile getirmiştir. Normalde konuşmanın daha uzun olduğu, fakat radyo yayın süresinden dolayı bazı dakikalarının kesildiğini belirtmiştir. Konuşmayla ilgili devamında *“Arap dünyasının öfkesi mevcuttu ve Bakanın bunu dengelemesi gerekiyordu. Eğer problem sadece İsrail-Arap ilişkileri olsa, bunu çözmek çok daha kolay olurdu. Fakat Ortadoğu'da petrolün, hava üstlerinin de dâhil olduğu, Batının etkisini kaybetme tehlikesiyle karşı karşıyayız. Batı etkisinin azalması kısmen, Batının İsrail'e desteğinden sonuçlandı. Batıya ve özellikle İngilizlere karşı Arap öfkesi, geçen senekinden daha kötü durumda ve Mısır'da savaş her an patlak verebilir. Amerikalılar, Amerikan Kongresinin ve Batının Arap dünyası üzerinde tesir gücünün fazla olmadığı farkında olmalıdır”* yorumunu yapmıştır. Byroade, İsrail bakışı olarak, *“İsrail'in de istediği, bölgede tesirimizin olmasıdır ve Başbakan Ben Gurion bunun farkındadır”* şeklinde konuşmuştur.⁸¹

Department of State Decimal File 1950-54, NARA, Washington.

80 William M. Rountree, Foreign Service Despatch, despt.no: 808, Department of State, Amembassy Ankara, 12 Haziran 1953, NND 832935, Record Group 59, box 2848, Department of State Decimal File 1950-54, NARA, Washington.

81 Waller, Memorandum of Conversation, Department of State, 9 Haziran 1953, NND 832935, Record Group 59, box 2848, Department of State Decimal File 1950-54, NARA, Washington.

Byroade, bir savunma organizasyonu için, eski konseptli Ortadoğu savunma örgütünün mevcut zamanda çalışamayacağını söylemiştir. Devamında, *“Aslında altı ay kadar önce Dışişleri bu karara ulaşmıştır. Mısır’da, Mısırlıların dâhil olduğu Doğu-Batı çatışması mevcuttu. Irak’ta durum bariz şekilde farklıydı. Çünkü Irak, kuzey sınırından endişe etmekteydi. Iraklıların bize söyledikleri, Mısır’ın savunma organizasyonuna katılmasını ebediyen bekleyemeyecekleriydi. Yardıma ihtiyaçları vardı”* yorumunu yapmıştır. İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra ABD, dikkatini daha çok Batı Avrupa’ya yöneltmişti. Dulles’in ziyareti bu bakımdan ilk ve önemliydi. Ortadoğu, hem Avrupa ile bir köprü olması, hem de petrol gibi yeraltı zenginliklerine sahip olması bakımından büyük bir stratejik öneme sahipti. Dulles Mısır, Ürdün, Suriye, Lübnan, Irak ve Suudi Arabistan’ı ziyaret ettikten sonra buralarda Sovyetler Birliği’ne karşı bir pakt oluşturulmasının mümkün olmadığını gözlemlemiştir.⁸²

Sonuç:

Görüldüğü gibi, Eisenhower iktidarıyla iyice şekillenen “Kuzey Kuşak Stratejisi” ni uygulamak için Dışişleri Bakanı John Foster Dulles, bölge ülkelerini ziyaret etmiş ve bakış açılarını anlatmıştır. Geziye çıkarken ABD Başkanının uğranacak ülkelerin başkanlarına verilmek üzere 13 adet mektubunu da yanına almıştır. Dulles, yanına Yakın ve Ortadoğu Güvenlik Sorumlusu Harold Stassen’i de alarak 9 Mayıs 1953’te Ortadoğu gezisine başlamıştır. ABD’nin, Sovyetler Birliğine karşı uygulamaya çalıştığı çevreleme stratejisine göre, bu ülkeden gelecek tehditlere daha duyarlı olan Türkiye, Irak, İran, Pakistan ve Afganistan ittifak olarak çevrelemeyi başarmalıydı. Dulles’in yaptığı ziyaretleri üç noktada toplamak mümkündür:

1. Bölgesel bir savunma teşkilatı, kaynağını, her şeyden önce, bölge halkları ve hükümetlerinin isteğinden almalıdır,
2. Ortadoğu halkları ve hükümetleri kendilerini doğrudan doğruya bir batılı savunma örgütüne bağlamak istememektedirler,

⁸² Sabit Duman, **Modern Ortadoğu’nun Oluşumu**, İstanbul 2010, s. 424.

3. Kuzey kuşak devletleri Sovyet tehlikesinden endişe duymaktadırlar.⁸³

Batıyla ittifaka sıcak bakmayan Ortadoğu ülkeleri için, İngiltere-Mısır arasındaki Süveyş anlaşmazlığı ve Arap memleketleriyle İsrail arasındaki gerginlik ön plandaydı. Bu sebeple, Dulles, bütün Orta Doğuyu kapsayacak bir savunma sisteminin kurulması için gerekli müsait atmosferi bulamadı ve Washington'a dönüşünde radyo ve televizyonlarda yaptığı bir konuşmada, Arap ülkelerinin İsrail, İngiltere ve Fransa ile olan çatışmalara bütün dikkatlerini çevirmiş olduklarını ve bundan dolayı da Sovyet komünizmi tehlikesine hemen hiç aldırmadıkları sonucunu çıkarmıştır.

Sovyet tehlikesine karşı kurulmak istenen paktı, batılı ülkelerin önderlik etmesi ve geliştirmesinin uygun olmadığını gören Dulles, bölge ülkelerinin pakta çekilmesi ve bunun için de gerekli bütün yardımların yapılması kanaatindeydi. ABD ve diğer batılı devletlerin önderliğine soğuk bakan bölge ülkeleri için, pakta öncülük etmesi gereken gene bölge ülkelerinden biri olmalıydı. Bu durumda da Türkiye ön plana çıkmıştır. Sonraki yıllarda bölgede aktif rol alacak Türkiye'nin rolü bu gezi ile belirlenmiş oluyordu.

83 Mehmet Gönlübol, *a.g.e.*, s. 251-252.

KAYNAKÇA

Arşivler (NARA- National Archives and Records Administration)

- NND (NARA Declassification Project Number) 832935, Record Group 59, Department of State, Decimal File 1950-54, box 2847
- John Foster Dulles, Memorandum for the President, 611.80/5-153, 1 Mayıs 1953, NND 832935, Record Group 59, Department of State, Decimal File 1950-54, box 2847, NARA, Washington.
- NND 832935, Record Group 59, box 2848, Department of State Decimal File 1950-54
- Andrew G. Lynch, Foreign Service Despatch, despt.no: 402, Department of State, Amembassy Amman, 19 Haziran 1953, NND 832935, Record Group 59, box 2848, Department of State Decimal File 1950-54, NARA, Washington.
- Burton Y. Berry, Foreign Service Despatch, despt.no: 986, Department of State, Amembassy Baghdad, 30 Haziran 1953, NND 832935, Record Group 59, box 2848, Department of State Decimal File 1950-54, NARA, Washington.
- Burt F. McKee, Foreign Service Despatch, despt.no: 2677, Department of State, Amembassy Cairo, 5 Haziran 1953, NND 832935, Record Group 59, box 2848, Department of State Decimal File 1950-54, NARA, Washington.
- Elmer W. Lower, Foreign Service Despatch, despt.no: 4008, Department of State, Bonn, 11 Haziran 1953, NND 832935, Record Group 59, box 2848, Department of State Decimal File 1950-54, NARA, Washington.
- Francis T. Williamson, Foreign Service Despatch, despt.no: 2696, Department of State, Amembassy Rome, 11 Haziran 1953, NND 832935, Record Group 59, box 2848, Department of State Decimal File 1950-54, NARA, Washington.
- Howard A. Cook, Reply to Rabbi Hyams, 31 Mart 1954, NND 832935, Record Group 59, box 2848, NARA, Washington.
- Jernegan, Foreign Service Despatch, despt.no: 1041, Memorandum,

Department of State, Tahran, 16 Haziran 1953, NND 832935, Record Group 59, box 2848, Department of State Decimal File 1950-54, NARA, Washington.

- John H. Bruins, Foreign Service Despatch, despt. no: 135, Department of State, Beirut, 9 Eylül 1953, NND 832935, Record Group 59, box 2848, Department of State Decimal File 1950-54, NARA, Washington.
- Waller, Memorandum of Conversation, Department of State, 9 Haziran 1953, NND 832935, Record Group 59, box 2848, Department of State Decimal File 1950-54, NARA, Washington.
- William M. Rountree, Foreign Service Despatch, despt.no: 808, Department of State, Amembassy Ankara, 12 Haziran 1953, NND 832935, Record Group 59, box 2848, Department of State Decimal File 1950-54, NARA, Washington.
- NND 842902, Record Group 59, box 4037, NARA
- Andrew G. Lynch, Memorandum of Conversation, Secretary Dulles Trip, 780.00/5-2953 TSF, STD 33, 15 Mayıs 1953, Beirut, Lebanon, NND 842902, Record Group 59, box 4037, NARA, Washington.
- Armin H. Meyer, Memorandum of Conversation Lebanese, Secretary Dulles Trip, 780.00/5-2953 TSF, STD 33, 17 Mayıs, 1953, Beirut, Lebanon, NND 842902, Record Group 59, box 4037, NARA, Washington.
- Armin H. Meyer, Memorandum of Conversation, Memorandum for the Record, Secretary Dulles Trip, 780.00/5-2953 TSF, STD 33, Memorandum of Conversation, Beirut, Labenon, 16 Mayıs 1953, NND 842902, Record Group 59, box 4037, NARA, Washington.
- Harold B. Minor, Memorandum of Conversation, Secretary Dulles Trip, 780.00/5-2953 TSF, STD 33, Mayıs 17, 1953, Beirut, Lebanon, NND 842902, Record Group 59, box 4037, NARA, Washington.
- Joseph C. Green, Memorandum of Conversation, Secretary Dulles Trip, 780.00/5-2953 TSF, STD 33, 15 Mayıs 1953, Beirut, Lebanon, NND 842902, Record Group 59, box 4037, NARA, Washington.
- Lowell Wadmond, White House, Memorandum for the Secretary Of State, 9 Nisan 1953, NND 842902, Record Group 59, box 4037, NARA, Washington.

John Foster Dulles'in Ortadoğu Gezisi, Temaslar Ve Tepkiler (11-28 Mayıs 1953)

- Memorandum for the Record, Secretary Dulles Trip, 780.00/5-2953 TSF, STD 33, Memorandum of Conversation, 15 Mayıs 1953, NND 842902, Record Group 59, box 4037, NARA, Washington.
- Memorandum of Conversation, Prime Minister Nehru and Secretary Dulles, Secretary Dulles Trip, 780.00/5-2953 TSF, STD 33, 22 Mayıs 1953, New Delhi, India, NND 842902, Record Group 59, box 4037, NARA, Washington
- Memorandum of Conversation with the Finance Minister of Pakistan, Secretary Dulles Trip, 780.00/5-2953 TSF, STD 33, 23 Mayıs 1953, NND 842902, Record Group 59, box 4037, NARA, Washington.
- Memorandum of Conversation, Secretary Dulles Trip, 780.00/5-2953 TSF, STD 33, 17 Mayıs 1953, Beirut, Lebanon, NND 842902, Record Group 59, box 4037, NARA, Washington.
- Memorandum of Conversation Between the Secretary and Egyptian Foreign Minister, Secretary Dulles Trip, 780.00/5-2953 TSF, STD 33, Memorandum of Conversation, 11 Mayıs 1953, NND 842902, Record Group 59, box 4037, NARA, Washington.
- Press Statement by Secretary, Secretary Dulles Trip, 780.00/5-2953 TSF, STD 33, 15 Mayıs 1953, Memorandum of Conversation, NND 842902, Record Group 59, box 4037, NARA, Washington.
- Stephen J. Meade, Memorandum of Conversation Between the Secretary, Ambassador Hildreth, The C and C, Major General Mohammad Ayub Khan and Lt. Colonel Meade Heldon 23 Mayıs 1953 In the Residence, Secretary Dulles Trip, 780.00/5-2953 TSF, STD 33, 23 Mayıs 1953, NND 842902, Record Group 59, box 4037, NARA, Washington.
- Secretary Dulles Trip, 780.00/5-2953 TSF, STD 33, Memorandum of Conversation, 18 Mayıs 1953, NND 842902, Record Group 59, box 4037, NARA, Washington.
- Secretary Dulles Trip, 780.00/5-2953 TSF, STD 33, 26 Mayıs 1953, NND 842902, Record Group 59, box 4037, NARA, Washington.
- Secretary Dulles Trip, 780.00/5-2953 TSF, STD 33, 28 Mayıs 1953, NND 842902, Record Group 59, box 4037, NARA, Washington.

- Talcott W. Seelye, Memorandum of Conversation, Secretary Dulles Trip, 780.00/5-2953 TSF, STD 33, 15 Mayıs 1953, Beirut, Lebanon, NND 842902, Record Group 59, box 4037, NARA, Washington.
- UNRWA and Palestine Refugees, Memorandum of Conversation Lebanese, Secretary Dulles Trip, 780.00/5-2953 TSF, STD 33, 17 Mayıs 1953, Beirut, Lebanon, NND 842902, Record Group 59, box 4037, NARA, Washington.

Kitaplar

- ARMAOĞLU, Fahir, **Siyasi Tarih 1789-1960**, Ankara Üniversitesi SBF Yayınları, Ankara 1975.
- DUMAN, Sabit, **Modern Ortadoğunun Oluşumu**, İstanbul 2010.
- GOLAN, Galia, **Soviet Policies in the Middle East, From World War II to Gorbachev**, Cambridge University Press, Cambridge 1991.
- GÖNLÜBOL, Mehmet, **Olaylarla Türk Dış Politikası**, c: I, II, Ankara Üniversitesi SBF Yayınları, Ankara 1987.
- LANGLOİS, Georges, **20. Yüzyıl Tarihi**, Nehir yayınları, İstanbul 2000.
- TÜRKMAN, Sayim, **ABD, Ortadoğu ve Türkiye**, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara 2007.
- Türkmen, Füsün, **Kırılğan Ortaklıktan “Model Ortaklığa” Türkiye-ABD İlişkileri**, Timaş Yayınları, İstanbul 2012.
- Uslu, Nasuh, **The Turkish-American Relationship, Between 1947 and 2003, The History of a Distinctive Alliance**, Nova Science Publishers Inc., Newyork 2003.

Gazeteler

- **Cumhuriyet**, 12 Mayıs 1953, sayı: 10340.
- **Cumhuriyet**, 13 Mayıs 1953, sayı: 10341.
- **Cumhuriyet**, 14 Mayıs 1953, sayı: 10342.
- **Cumhuriyet**, 15 Mayıs 1953, sayı: 10343.
- **Cumhuriyet**, 18 Mayıs 1953, sayı: 10346.
- **Cumhuriyet**, 19 Mayıs 1953, sayı: 10347.
- **Cumhuriyet**, 21 Mayıs 1953, sayı: 10349.
- **Cumhuriyet**, 25 Nisan 1953, sayı: 10323.
- **Cumhuriyet**, 27 Mayıs 1953, sayı: 10355.
- **Cumhuriyet**, 31 Mayıs 1953, sayı: 10359.
- **Cumhuriyet**, 31 Mayıs 1953, sayı: 10359.
- **Daily Boston Globe**, 30 Mayıs 1953.
- **Milliyet**, 27.05.1953, s. 1 ve 7.
- **New York Times**, 30 Mayıs 1953.
- **New York Herald Tribune**, 30 Mayıs 1953.
- **The Sun**, 30 Mayıs 1953.
- **The Times of India**, 31 Mayıs, 1953.
- **The Washington Post**, 13 Mayıs 1953.
- **Vatan**, 3 Haziran 1953.